

e-ISSN: 1694-8742

№2(3). 2023, 52-57

УДК: 37.01:510.2(575.2) (043)

DOI: [https://doi.org/10.52754/16948742_2\(3\)_7-2023](https://doi.org/10.52754/16948742_2(3)_7-2023)

**ЖОГОРКУ КЕСИПТИК БИЛИМ БЕРҮҮ ПРОГРАММАЛАРЫ БОЮНЧА
ОКУТУУНУН НАТЫЙЖАЛАРЫН ИШТЕП ЧЫГУУНУН УСУЛУ**

**МЕТОДИКА РАЗРАБОТКИ РЕЗУЛЬТАТОВ ОБУЧЕНИЯ ПО ПРОГРАММАМ
ВЫСШЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

**METHOD OF DEVELOPING LEARNING OUTCOMES ON HIGHER PROFESSIONAL
EDUCATION PROGRAMS**

Исаков Топчубай Эргешович

Исаков Топчубай Эргешович

Isakov Topchubay Ergeshovich

пед. илимд. канд., доцент, Б. Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек Эл аралык университети
канд. пед.наук, доцент, Кыргызско-Узбекский Международный университет им. Б.Сыдыкова
Cand. of Ped. Sciences, Associate Professor, Kyrgyz-Uzbek International University named after B. Sydykov

t_isakov57@mail.ru

ORCID: 0009-0007-2968-3596

Атабаев Абдылазиз Абдыкалыевич

Атабаев Абдылазиз Абдыкалыевич

Atabaev Abdylaziz Abdykalievch

изденүүчү, Б. Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек Эл аралык университети
соискатель, Кыргызско-Узбекский Международный университет им. Б. Сыдыкова
applicant, Kyrgyz-Uzbek International University named after B. Sydykov

atabaev.1986@bk.ru

ЖОГОРКУ КЕСИПТИК БИЛИМ БЕРҮҮ ПРОГРАММАЛАРЫ БОЮНЧА ОКУТУУНУН НАТЫЙЖАЛАРЫН ИШТЕП ЧЫГУУНУН УСУЛУ

Аннотация

Бул макалада окутуунун кредиттик технология шартында жогорку кесиптик билим берүүнүн программалары талдоого алынып, тиешелүү багыттар боюнча мамлекеттик стандарттарга ылайык негизги билим берүү программасын (НББП) түзүүнүн ыкмалары каралат. Ошондой эле негизги билим берүү программасын компетенттүүлүктүн негизинде иштеп чыгуудагы талаптар, аларды ишке ашыруу боюнча усулдук ыкмалар жана НББПны билим берүү процессинде эффективдүү колдонуу жолдору иликтенет. Андан сырткары окутуунун натыйжаларын жана компетенциялардын картасын (матрицасын) иштеп чыгуунун жөнөкөй усулу берилет. Коюлган маселени талдоо жана үйрөнүү «Физика-математикалык» билим берүү (бакалавр) багытынын мисалында каралат. Ал эми калган билим берүү багыттарына салыштырып колдонуу ыкмалары көрсөтүлөт. Макалада баяндалган сунуштар жана компетенттүүлүктүн негизинде окутуунун натыйжаларын иштеп чыгуу усулдары жогорку окуу жайлардын окуу процессинде аталган багыт боюнча НББПны түзүүдө жана эффективдүү ишке ашырууда чоң өбөлгө болот.

Ачкыч сөздөр: Мамлекеттик билим берүү стандарты, негизги билим берүү программасы, окуу планы, миссия, максат, компетенция, окутуунун натыйжасы, дисциплина.

Методика разработки результатов обучения по программам высшего профессионального образования *Method of developing learning outcomes on higher professional education programs*

Аннотация

В данной статье проанализированы программы высшего профессионального образования в условиях кредитной технологии обучения, а также рассмотрены способы создания основной образовательной программы (ООП) в соответствии с государственными стандартами по соответствующим направлениям. А также исследуются требования к разработке основной образовательной программы на основе компетентностного подхода, методические приемы их реализации, пути эффективного использования ООП в образовательном процессе. Кроме того, предлагается простой способ разработки карты (матрицы) по результатам обучения и компетенций. Рассматривается анализ и изучение данной проблемы на примере «Физико-математического» (бакалавриат) направления. А способы использования показаны в сравнении с другими образовательными направлениями. Изложенные в статье предложения и методы развития результатов обучения на основе компетентности станут большим вкладом в создание и эффективного внедрения ООП по соответствующему направлению в образовательном процессе высших учебных заведений.

Ключевые слова: Государственный образовательный стандарт, основная образовательная программа, учебная программа, миссия, цель, компетенция, результат обучения, дисциплина.

Abstract

This article analyzes the programs of higher professional education in the context of credit technology of teaching, and considers the methods of creating a basic educational program (BEP) in accordance with state standards in relevant areas. Also, the requirements for the development of the basic educational program based on competence, methodological methods for their implementation, and the ways of effective use of (BEP) in the educational process are investigated. In addition, a simple method of developing a map (matrix) of learning outcomes and competencies is given. Analysis and learning of the given problem is considered on the example of the "Physics-mathematics" education (bachelor's degree). And the methods of use are shown in comparison with other educational areas. The proposals described in the article and the methods of developing the results of training based on competence will be a great contribution to the creation and effective implementation of BEP in the mentioned direction in the educational process of higher educational institutions.

Keywords: State educational standard, basic educational program, curriculum, mission, goal, competence, learning outcome, discipline.

Киришүү

Билим берүүнүн кредиттик технология шартында жогорку кесиптик билим берүүнү ишке ашыруудагы негизги документтер болуп мамлекеттик билим берүүнүн стандарты жана тиешелүү багыттардын негизги билим берүү программалары эсептелинет. Ошондуктан мамлекеттик билим берүү стандартынын негизинде НББПны түзүүгө өзгөчө маани берилип, аны иштеп чыгуу жана ишке ашырууда азырга чейин көптөгөн талаш-тартыштар жана түшүнбөстүктөр жаралып келет.

Бул макалада «Физика-математикалык» (бакалавр) билим берүү багытынын негизги билим берүү программасын (НББП) компетенттүүлүктүн негизинде иштеп чыгуудагы талаптар, аларды ишке ашыруу боюнча усулдук ыкмалар жана НББПны билим берүү процессинде эффективдүү колдонуу жолдору талдоого алынып, алар боюнча конкреттүү сунуштар берилет (Алтыбаева, 2016), (Исаков, 2017а).

Ал үчүн адегнде НББПга формулировкалоолорду берип алабыз:

- негизги билим берүү программа – бул, билим берүү программасынын негизги идеясын, даярдоонун өзгөчөлүктөрүн, бүтүрүүчүлөрдүн уникалдык компетенцияларын, б.а. керектөөчүлөр үчүн негизги маалыматтарды камтыган визиттик карточка;
- негизги билим берүү программа – бул, кесипке даярдоонун багыты, деңгээли жана профили боюнча максаттарды, күтүлүүчү натыйжаларды, окутуунун мазмунун жана билим берүү процессин ишке ашырууну жөнгө салуучу окуу-усулдук иш-кагаздарынын топтомун камтыган окуу жайдын билим берүү процессинин долбоору.

Талкуу жана изилдөө жыйынтыктары

Негизги билим берүү программасын иштеп чыгууда жогорку кесиптик билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандарты (№1179/1 КРнын Билим берүү жана илим министрлигинин буйругу, 11.09.2015) негиз болуп саналат (ГОС ВПО КР, 2011), (ГОС ВПО КР, 2015).

Анда белгиленгендей НББПны түзүүдөгү негизги компоненттер болуп ошол программаны ишке ашырып жаткан жогорку окуу жайдын (ЖОЖ) миссиясы, программанын максаты жана окутуунун натыйжалары эсептелинет.

Программанын максаты ЖОЖдун максатына шайкеш келип, негизинен 3-4 пункттан турушу мүмкүн. Ал эми окутуунун натыйжаларынын (ОН) ар бири программанын кандайдыр бир максатын ишке ашырууга өбөлгө түзө тургандай болуп аныкталып, 10-12 пунктту өз ичине камтышы оптималдуу болот.

Биз иликтеп жаткан «Физика-математикалык билим берүү» (бакалавр) багытына 3 максат коюлган жана ал максаттарды ишке ашыруучу 10 окутуунун натыйжасы (ОН) иштелип чыккан. Алардын ортосундагы тиешелештиктерди №1-таблицадан көрүүгө болот.

№1-таблица. Окутуунун натыйжалары менен максаттарынын ортосундагы тиешелештиктер

	1 ОН	2 ОН	3 ОН	4-ОН	5 ОН	6-ОН	7-ОН	8 -ОН	9-ОН	10-ОН
1-М.	x	x		x	x	x	x			x
2-М.	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
3-М.		x	x		x	x			x	

Мындан көрүнүп тургандай 1-ОН (биринчи окутуунун натыйжасы) 1^{чи}—жана 2^{чи} максаттардын ишке ашышын камсыз кылат, ж.б.у.с. Ал эми окутуунун натыйжаларын окулуучу дисциплиналар калыптандыруу шексиз. Бирок, кайсы дисциплина канчалык деңгээлде калыптандыруу суроо жаратат. Ошондуктан көбүнчө төмөнкүдөй төрт деңгээл тандалып алынат (Байсалов & Исаков, 2016), (Исаков, 2017a), (Исаков, 2017b):

Окутуунун натыйжаларын калыптандырууга дисциплиналардын тийгизген таасирлеринин деңгээлдери №2-таблицада келтирилген.

№2-таблица. Окутуунун натыйжаларын калыптандырууга дисциплинанын таасири

	1-ОН	2 ОН	3 ОН	4 ОН	5 ОН	6 ОН	7 ОН	8 ОН	9 ОН	10 ОН
1-Д.	ж	т	о	ж	о	ж	ж	ж	ж	о
2-Д.	о	о	о	о	ж	ж	ж	ж	ж	ж
3-Д.	ж	т	о	ж	о	ж	ж	ж	ж	о

Эскертүү: жогорку деңгээл, кыскача белгилениши «Ж»; ортонку деңгээл, кыскача белгилениши «О»; төмөнкү деңгээл, кыскача белгилениши «Т»; «нөл» деңгээл (таасири жок), кыскача белгилениши «Н».

№2-таблицадан көрүнүп тургандай дисциплиналар окутуунун натыйжаларынын калыптанышына түрдүүчө таасир этишет. Маселен, 1-дисциплина 3-ОН, 5-ОН жана 10-ОН калыптанышына орточо, 2-ОН калыптанышына төмөн, ал эми калган окутуунун натыйжаларынын калыптанышына жогорку таасир этиши көрүнүп турат. Бул иликтөөдө мисал катары үч эле дисциплина алынды. НББПдагы компетенциялардын матрицасынын (картасынын) дисциплиналар боюнча түзүлүшү №3-таблицада берилген.

№3-таблица. Дисциплиналар боюнча компетенциялардын матрицасы

Окуу программаларынын дисциплиналары боюнча компетенциялардын матрицасы										
	Компетенциялардын аталыштары	1 - дисциплина	2 - дисциплина	3 - дисциплина	4 - дисциплина	5 - дисциплина	6 - дисциплина	...	19 - дисциплина	Жалпы
		1	2	3	4	5	6	...	7	
МББС боюнча	Универсалдык компетенциялар:									
	Жалпы-илимий компетенциялар (ОК)									
	ЖИК1	х			х					...
	ЖИК2		х				х			...
	... ЖИК6									
	Инструменталдык компетенциялар (ИК)									
	ИК1	х							х	...
	ИК2			х		х				...
	... ИК6									
	Социалдык-инсандык жана жалпы маданий (СИЖМ)									
	СИЖМ1		х		х		х			...
	СИЖМ2					х				...
	... СИЖМ5									
	Кесиптик компетенциялар									
	КК1		х			х				...
	КК2			х					х	...
... КК16										
ЖОЖ	Кошумча кесиптик компетенциялар									
	КК17							х	...	
	КК18		х						...	
	... КК21								...	
Жалпы:		2	4	2	2	3	2		3	...

№3-таблицадан көрүнүп тургандай ар бир дисциплина 2ден 4кө чейинки компетенцияларды калыптандырышы мүмкүн. Демек, мындан дисциплиналар-дын компетенцияларды калыптандыруудагы деңгээлин дагы бир жолу байкоого болот.

Ушул эле сыяктуу компетенциялардын матрицасын ар бир дисциплинада өтүлүүчү темалар (сабак) боюнча түзүүгө болот. Анын үлгүсү №4-таблицада көрсөтүлгөн.

№4-таблицадан көрүнүп тургандай дисциплинадагы ар бир тема (сабак) 2ден 4кө чейинки компетенцияларды калыптандырышы мүмкүн. Окутуунун натыйжаларын (компетенциялардын калыптануу деңгээлдерин) аныктоо үчүн баалоо каражаттарынын фонду талап кылынат.

№4-таблица. Дисциплинадагы темалар боюнча компетенциялардын матрицасы

Окуу дисциплинасынын темалар боюнча компетенцияларынын матрицасы									
	Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4	Тема 5	Тема 6	...	Тема 19	Жалпы
	1	2	3	4	5	6	...	19	
МББС боюнча	Универсалдык компетенциялар:								
	1. Жалпы-илимий компетенциялар (ЖИК)								
	ЖИК1	x		x					...
	ЖИК2 ...ЖИК6		x				x		...
	2. Инструменталдык компетенциялар (ИК)								
	ИК1				x			x	...
	ИК2 ...ИК6			x		x	x		...
	3. Социалдык-инсандык жана жалпы маданий (СИЖМК)								
	СИЖМК1	x			x		x		...
	СИЖМК2 ...СИЖМК5		x			x			...
	4. Кесиптик компетенциялар								
	КК1		x			x			...
	КК2 ...КК16			x					x
	ЖОЖ								
5. Кошумча кесиптик компетенциялар									
КК17								x	
КК18 ...КК21						x		...	
Жалпы:	2	3	3	2	3	4	...	3	

Жогоруда белгиленгендей НББПны түзүүдөгү негизги компоненттерди аныктап, талдап жана өз ара тиешелештиктерин ачып көрсөтүү менен төмөндөгүдөй сунуштарды айтууга болот:

1. НББПны иштеп чыгууда төмөнкүдөй тартип-эрежени эске алуу:

- Кызыктар тараптардын керектөөлөрүн иликтөө;
- Негизги билим берүү программасынын максаттарын иштеп чыгуу;
- Негизги билим берүү программасынын максаттарына жетүү үчүн окутуунун натыйжаларын (ОН) пландаштыруу;
- Окутуунун натыйжаларын баалоонун индикаторлорун (көрсөткүчтөрүн) жана критерийлерин аныктоо;
- Окутуунун натыйжаларын баалоонун тартиптерин (эрежелерин) жана каражаттарын аныктоо;

- Окуу процессин уюштуруу;
- Окутуунун натыйжаларын баалоо жана негизги билим берүү программасынын максаттарына жетүүнү текшерүү.

2. *НББПнын максаттарын иштеп чыгууда төмөндөгүлөрдү эске алуу:*

- керектөөчүлөрдүн бир же бир нече талаптарына туура келүүсү;
- керектөөчүлөргө түшүнүктүү болуусу;
- кыска жана так болуусу;
- жеткиликтүү (реалдуу) болуусу жана ал жетишкендиктерди текшерүү жана баалоо мүмкүнчүлүгүнүн болуусу;
- окутуунун натыйжасына караганда кененирээк болуусу;
- Негизги билим берүү программасына мониторинг жүргүзүлүп, анын негизинде НББПнын тынымсыз жакшыртылып туруусу.

Анткени, НББПга мониторинг жүргүзүү максатында мезгил-мезгили менен баалоонун натыйжасында стейкхолдерлер менен болгон сурамжылоолордун, талкуулардын жана сунуштардын негизделген жыйынтыктары, мамлекеттик стандарттардын өзгөрүүсү мүмкүн.

Изилдөөнүн жыйынтыктары окутуунун кредиттик технология шартында жогорку кесиптик билим берүүнү ишке ашыруудагы негизги документ болуп эсептелген багыттардын негизги билим берүү программаларын түзүүдө, окутуунун натыйжаларын иштеп чыгууда колдонуучуларга методикалык жактан чоң жардам берет.

Адабияттар

- Алтыбаева, М. (2016). Окутууга компетенттүүлүк мамиледе билим берүүнүн натыйжаларына мониторингдин мүмкүнчүлүктөрү. *Ош мамлекеттик университетинин Жарчысы*. 3-4, 6-10.
- Госстандарт высшего профессионального образования Кыргызской Республики (2011). *Постановление Правительства КР №496*, 1–9.
- Госстандарт высшего профессионального образования КР: 550200. Физико-математическое образование* (2015). *Приказ МОиН КР №1179/1*, 8–12.
- Байсалов, Дж.У. & Исаков, Т.Э. (2016). Модель формирования ИКТ-компетентностей учителей математики в системе повышения квалификации. *Материалы VI международной научно-практической конференции “Образование и наука в современных условиях”*, 62–66.
- Исаков, Т.Э. (2017а). “Физика-математикалык билим берүү” багытындагы бакалаврларды компетенттүүлүк ыкманын негизинде даярдоону өркүндөтүү. *Материалы международной научно-практической конференции “Современные проблемы обучения физики, математики, информатики и актуальные задачи прикладной информатики”*, 164–166.
- Исаков, Т.Э. (2017б). Окуу процессин кредиттик технологиянын негизинде уюштуруунун айрым маселелери. *Материалы международной научно-практической конференции “Место, роль и перспективы международных университетов в эпоху глобализации”*, 153–157.